

UDK 061.237(497.6)
Pregledni rad

Stjepan IVANKOVIĆ

**NAPRETKOVA ZABAVA U STOCU
1931. GODINE**

U Stocu je 1871. god. počela s radom katolička škola. Do utemeljenja Napretkove podružnice 1907. god. i Hrvatske čitaonice i knjižnice 1908. god. škola je bila i kulturno središte stolačkih Hrvata. Sve do ukidanja Društva 1947. god. Napretkova podružnica je djelovala na kulturnom i prosvjetnom uzdizanju Hrvata na području stolačkoga kotara. Njezin je rad bio najintenzivniji između dva svjetska rata, što vrlo ilustrativno pokazuje i sadržaj zabave koja je održana 1931. god. u Stocu.

Ključne riječi: Stolac, katolička, škola, Napredak, podružnica, čitaonica, knjižnica, kultura, prosvjeta, zabava, učenici, studenti, društvo, djelovanje, arhiv, zbor, odvjetnik.

Još od kraja turske vlasti u Stocu je postojala katolička škola, o čemu piše Mato Puljić: "Katolička škola u Stocu radi od 1871. god., a tek je 10. ožujka 1873. bila službeno otvorena. Imala je svog zaštitnika Sv. Josipa Kalasancija, koji se slavio 26. kolovoza kad je ujedno bio i dan škole. U inventaru škole iz prvog razdoblja navodi se što je sve imala. (U inventaru nalazimo: šest školskih klupa, školska velika ploča, pisaći stol za učitelja, stolica sa naslonom za učitelja, police za knjige, naslon za note, željezna peć sa cijevima, globus, atlas, slike životinjskog carstva, slike iz biblijske povijesti itd. Iz kasnijeg razdoblja 1879. god. slika Njegova Apostolskog Veličanstva sa pozlaćenim okvirom te naslovi knjiga iz školske biblioteke). Ispocetka je bila četverorazredna, a đaci su bili isključivo katoličke vjere iz Stoca, a kasnije i iz okolnih sela. I danas postoje sačuvana pravila škole za svaki razred, kao primjer za četvrti razred uz

povijest, prirodopis i nebopis, učilo se - udvaranje uljudnosti - lijepo ponašanje.”¹ Osim župnika koji je bio i upravitelj škole nastavu su izvodili i putujući učitelji. U Stocu je najdublji trag ostavio putujući učitelj Nikola Glavinić.² Putujući učitelji plaću su dobivali u naturi a kasnije i u novcu. Išli su od mjesta do mjesta i kada su završili, po svome mišljenju, opismenjivanje, išli su u drugo selo. Najčešće su zbog životne egzistencije bili primorani mijenjati mjesta, jer siromašno stanovništvo nije moglo učitelja izdržavati na dulje vrijeme. Sadržaj nastavnih predmeta bio je više nego skroman, čak se može reći i elementaran. Učenici su učili čitati i pisati, sričući naglas slovo po slovo. Drugih predmeta nije bilo.

Zbog nepostojanja kulturnih institucija, škola je bila i kulturno središte sve do kraja 19. st. Od početka 20. st. nositelji kulturnih zbivanja među stolačkim Hrvatima bili su Napretkova podružnica i Hrvatska knjižnica i čitaonica. Podružnica Hrvatskoga kulturnog i prosvjetnog društva Napredak u Stocu osnovana je 1907. god. Podružnicu je utemeljio A. Petrović, pravnik iz Beča. Petrović je bio vrlo agilan u osnivanju Napretkovićih podružnica u Hercegovini. Te iste godine kad i u Stocu, osnovao je i podružnice u Ljubuškom, Konjicu i Trebinju.³ Na žalost, nemamo pobližih podataka o A. Petroviću. Ne znamo gdje je i kad rođen kao ni ime, osim inicijala A. Također nismo sigurni je li bio pravnik ili student prava u Beču, jer su ponekad u to vrijeme i studenti prava nazivani pravnicima. Po prezimenu mogao bi biti iz Klobuka kod Ljubuškog.

Godinu dana poslije od utemeljenja Napretkove podružnice, u Stocu je 1908. god. osnovana Hrvatska čitaonica. Čitaonica je brojala 139 članova. Od navedenoga broja jedan je član bio počasni, a njih desetorica bili su članovi utemeljivači. Za godinu utemeljenja ne raspolaćemo podacima o imenima članova uprave. God. 1923. u upravnom odboru čitaonice bili su: don Andrija Majić, predsjednik; Mehmed Turković, potpredsjednik; Zvonimir Putica, tajnik; Josip Leinveber, blagajnik; Stjepan Tradić i Mustafa Dizdar, odbornici; Vinko Prevšić, knjižničar; Ivan Trtanj i Ljubomir Ševelj, revizori i Mehmed Rizvanbegović, kućedomačin.

Uz čitaonicu iste godine utemeljena je knjižnica s 250 knjiga. Njezini osnivači bili su: don Marijan Vujnović, Pavao Štambuk, Ivan Vupasović, Ivan M. Papac, Omerbeg Rizvanbegović, Ivan Curić i Nikola Prce.⁴

¹ MATO PULJIĆ, *Stolac. Povijest kraja i župe*, Mostar, 1996.

² MITAR PAPIĆ, *Hrvatsko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. god.*, Sarajevo, 1983.

³ *Napretkov narodni kalendar za 1908. god.*, Sarajevo, 1908.

⁴ *Napretkov narodni kalednar za 1924. god.*, Sarajevo, 1924.

Kulturni život stolačkih Hrvata 30-ih godina 20. st. najbolje ilustrira tekst pod naslovom *Zabava Napretkove podružnice*, objavljen u *Narodnoj Slobodi* u Mostaru od 19. studenoga 1931.⁵ Autor članka navodi da se zabava sastojala iz dva dijela: glazbeno-vokalnoga i dramskoga. U programu zabave sudjelovala su i dva stolačka glazbena društva: Mješoviti zbor Sv. Cecilije iz Stoca i Tamburaški zbor iz sela Pileta. U glazbenom dijelu programa sudjelovao je i dr. Jakiša Milković.⁶ U navedenom novinskom članku između ostalog kaže se da su u Napretkovoj zabavi sudjelovali Hrvojeva drama i Hrvatska glazba iz Mostara te mnogi gosti iz Mostara, Čapljine i Širokog Brijega. Ova činjenica pokazuje širinu djelovanja Napretkove stolačke podružnice kao i o suradnji hrvatskih kulturnih društava u tadašnjoj Hercegovini. Ne smijemo zaboraviti da je to 1931. god. i da u to vrijeme tadašnjim prometnim sredstvima nije bilo lako doći iz Čapljine i Mostara, a posebno iz Širokog Brijega u Stolac. To je vrijeme i najžešće diktature kralja Aleksandra Karađorđevića i sigurno da onovremenske vlasti nisu blagonaklono gledale na samu zabavu i njegove sudionike. I uz takve teškoće zabavu su posjetili i mnogi gosti iz Mostara i Čapljine, pa dapače sa Širokog Brijega, navodi se u tekstu članka.

Radi zanimljivosti i povjesne vrijednosti donosimo cjelokupni tekst ovoga zanimljivog novinskog članka.

Zabava Napretkove podružnice

Stolac 16. studenog 1931.

U subotu na večer dne 14. ov. mj. priredila je ovdašnja podružnica "Napretka" svoju prvu ovogodišnju zabavu.

Program zabave sastao se iz dva dijela iz cisto muzikalno-vokalnog i dramskog. Muzikalni dio uvježbavao je u glavnom g. Stjepan Zamola, a dramski se sastao u izvođenju "Vitropira" drame u 3 čina, u kojoj je u glavnoj ulozi gostovao g. Stojan Miličević, prvak mostarske "Hrvojeve" drame.

Mjesni mješoviti zbor "Sv. Cecilije" sastajeći se od 20 članova pod dirigovanjem g. Zamole izveo je Matzovu "Napretkovu himnu" na sveopće

⁵ *Narodna Sloboda*, godina XIII., br. 36., Mostar, 19. studenog 1931.

⁶ Dr. Jakiša Milković (1888.-1945.) po zanimanju odvjetnik, rođen je u Širokom Brijegu. Roditelji su mu rodom iz Like. U Široki Brijeg su došli s austro-ugarskom vlasti. Bio je dugogodišnji predsjednik podružnice Hrvatskoga kulturnog društva Napredak u Stocu. Između dva svjetska rata glavni je organizator društvenoga i kulturnoga života u Stocu, gdje je imao odvjetnički ured. Strijeljan je od partizanskih vlasti 17. travnja 1945. u Mostaru.

udivljenje. Heroizam i melodije i riječi osvojio je na juriš sve prisutne. Stvar je muzički i dinamički izvedena tako, da bi na izvođenju mogli zavidjeti i naši najbolji pjevački zborovi. Za Stolac je ovakvo pjevanje bio kulturni događaj prvog reda, što "Napretku" ima da služi na osobitu čast. U ostalom muzičkom dijelu programa uzeo je učešća i naš poznati tenorista g. dr. Jakiša Milković, kao i tamburaški zbor sa Pileta kod Stoca pod ravnanjem g. Dragičevića. Publika je s oduševljenjem burno aplaudirala. Osim toga u programu je sudjelovao i kvartet "Hrvatske glazbe" iz Mostara, koja je opet naročiti utisak proizvela.

U drami je kulminirao g. Miličević. Svojim glumačkim znanjem stečenim na daskama "Hrvojeve" pozornice zadivio nas je sviju i izazvao buru smijeha i ovacija. Jednako uz njega dali su maksimum napora, igre i shvaćanja i ostali naši stolački dilektanti. Tu se moraju naročito pohvaliti: gdica Dragica Krešić i gg. braća Pavičić.

Poslije izvedenog programa razvila se nevezana zabava sa plesom, tombolom i korijandolima.

Posjeta odlična. Uspjeh općenito vrlo dobar. Zabavu su posjetili i mnogi gosti iz Mostara i Čapljine, pa dapače i sa Širokog Brijega. Bio je prisutan i veliki broj seljaka iz stolačkog kotara. Nažalost na zabavi nijesmo vidjeli ni približnog broja sugrađana muslimana i pravoslavnih, niti funkcionera mjesnih kulturnih ustanova, što je tim čudnovatije, jer uprava podružnice mimo sva ostala lokalna društva, ne žali ni truda ni muke, da njena priredba na visini u svakom pogledu.

Prisutna publika bila je upravo oduševljena nad ovom uzornom i rijetkom priredbom, kao i savršenim redom, koji je vladao za vrijeme cijele zabave. Svim Hrvatima, a napose "Napretku" može služiti na ponos ovakva priredba, koja daleko otskače od ostalih, jer je pružila zaista pravu zabavu i očiti duševni užitak. Nije bila obična provincijska veselica kako to općenito silom prilika u provincijama biva.

Cijela zabava je bila protkana istinskom ljubavlju za samu stvar: i priređivača i posjetnika, pa se može reći, da je ova zabava jedna hrvatska kulturna manifestacija Stoca i njegove okolice. Nije se ni čuditi, kad znamo da je Stolac staro nacionalno žarište i leglo pravih hrvatskih rodoljuba još i za vremena tuđinske uprave. - Prisutnik.

Napretkova podružnica u Stocu djelovala je do 1. travnja 1949. kada je ukinuto Društvo. U fondu arhivske građe Napretkova arhiva koji je pohranjen u Državnom arhivu BiH u Sarajevu sačuvano je 60 dokumenata čiji se sadržaj odnosi na rad Napretkove podružnice u Stocu. Najstariji spis je od 28. lipnja 1907., u kojem se obavještava Središnjica u Sarajevu o osnivanju i početku rada podružnice u Stocu. Zadnji dokument u

kojem se spominje Napretkova podružnica u Stocu jest Rekapitulacija dugovanja podružnica Napretka i aktivnosti podružnica i kotarskih odbora u hercegovačkom okrugu: Posušje, Vir, Ljubiški, Drinovci, Mostar, Konjic, Stolac, Čapljina, Široki Brijeg, Crnač, Jare, Uzarići, Mamići - 1946. god.⁷

Jedna od glavnih zadaća Napretka od samoga osnivanja bila je pomaganje, odnosno stipendiranje učenika i studenata. Donosimo popis učenika i studenata iz Stoca koje je stipendirao Napredak.

Prezime i ime	Škola ili fakultet	Godina stipendiranja
1. Akšam, Dane	Gimnazija	1913.
2. Deren, Franjo (Domanovići)	Trgovačka škola	1922.
3. Deren, Zvonimir	Učiteljska škola	1938.
4. Herceg, Zvonimir	Gimnazija	1938.
5. Maslać, Slavko (Prenj - Dubrave)	Gimnazija	1941., 1942.
6. Müntnich, Ante	Građevinska škola	1941.
7. Petrlić, Ferdo	Gimnazija	1933., 1935.
8. Petrlić, Ferdo	Pravni fakultet	1937., 1938.
9. Petrlić, Ferdinand	Gimnazija	1930., 1936.
10. Prce, Božo	Gimnazija	1912.-1915.
11. Prce, Niko	Gimnazija	1931.
12. Rokić, Marija	Preparandija	1913.
13. Sertić, Franjo	Gimnazija	1928.-1933.
14. Sertić, Ljubomir (Domanovići)	Građanska škola	1936.
15. Šešelj, Zdravko	Gimnazija	1933.-1934.
16. Vujević, Branko	Gimnazija	1941.-1943.

Zaključak

U Stocu je 1871. god. počela s radom katolička škola. Do utemeljenja Napretkove podružnice 1907. god. i Hrvatske čitaonice i knjižnice 1908. god. škola je bila i kulturno središte stolačkih Hrvata. Podružnica Hrvatskoga kulturnog i prosvjetnog društva Napredak u Stocu djelovala je na kulturnom i prosvjetnom uzdizanju Hrvata na području tadašnjega stolačkog kotara. Taj rad nije prekidan ni u tijeku Prvoga i Drugoga svjetskog rata, sve do ukidanja Društva 1947. god. Prosvjetna djelatnost stolačkoga Napretka u prvom je redu, bila usmjerena na stipendiranje učenika srednjih škola i studenata, djece siromašnih roditelja.

⁷ Arhiv Napretka, analitički inventar, Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Zagreb - Sarajevo, 2003.

Najintenzivniji rad Napretkove podružnice bio je između dva svjetska rat, od 1918. do 1941. god., o čemu vrlo ilustrativno govori sadržaj zabave koja je održana u njezinoj organizaciji u Stocu 1931. god.

O uspješnom djelovanju podružnice Hrvatskoga kulturnog društva Napredak u Stocu od 1907. do 1947. god. svjedoči 60 sačuvanih dokumenata u Napretkovu arhivu u Sarajevu, *Napretkovi narodni kalendar i Napredak glasilo Hrvatskog kulturnog društva Napredak Sarajevo*, kao i *Narodna Sloboda Mostar* i dr.

Stjepan IVANKOVIĆ

DIE NAPREDAKS FEIER IN STOLAC 1931

Zusammenfassung

In Stolac wurde 1871 die katholische Schule eröffnet. Bis zur Gründung der Zweigstelle Napredaks 1907 und der Kroatischen Bibliothek 1908 war die Schule der kulturelle Mittelpunkt der Kroaten in Stolac. Die Zweigstelle des Kroatischen Kulturvereins Napredak in Stolac wirkte auf der Ebene der Kultur und der Fortbildung der Kroaten auf dem Gebiet des damaligen Bezirks Stolac. Die Tätigkeit wurde nicht einmal während des Ersten und des Zweiten Weltkriegs unterbrochen, bis zur Abschaffung der Gesellschaft 1947. Die Bildungstätigkeit von Napredak in Stolac war vorrangig auf Stipendien für die Schüler von Mittelschulen und Studenten aus armen Familien gerichtet. Die intensivste Tätigkeit der Zweigstelle von Napredak war in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen von 1918 bis 1941, was der Inhalt einer 1931 in Stolac organisierten Feier sehr illustrativ schildert.

Von der erfolgreichen Tätigkeit der Zweigstelle des Kroatischen Kulturvereins Napredak in Stolac von 1907 bis 1947 zeugen 60 erhaltene Urkunden im Archiv Napredaks in Sarajevo, die Volkskalender von Napredak und *Napredak*, die Zeitschrift des Kroatischen Kulturvereins aus Sarajevo, sowie die *Volksfreiheit* aus Mostar u.ä.

Schlüsselwörter: Stolac, katholisch, Schule, Napredak, Zweigstelle, Lesesaal, Bibliothek, Kultur, Bildung, Feier, Schüler, Studenten, Gesellschaft, Wirkung, Archiv, Versammlung, Anwalt.

Literatura

- MATO PULJIĆ, *Stolac, Povijest kraja i župe*, Mostar, 1996.
- MITAR PAPIĆ, *Hrvatsko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, 1883.
- Napretkov narodni kalendar za 1908. godinu*, Sarajevo, 1908.
- Napretkov narodni kalendar za 1924. godinu*, Sarajevo, 1924.
- Narodna Sloboda*, godina XIII., br. 36., Mostar, 1931.
- Arhiv Napretka, analitički inventar*, Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Zagreb - Sarajevo, 2003.
- Napredak, glasilo Hrvatskog kulturnog društva Napredak u Sarajevu*, Sarajevo 1921.-1943. (nije izlazilo od 1923. do 1925.).
- STJEPAN IVANKOVIĆ, "Društvena zbivanja na području Širokog Brijega i Kočerina između dva svjetska rata", u knjizi Kočerin kroz stoljeća, Kočerin, 2004.